

ממון המוטל בספק – מחלוקת סומכוס ורבנן

בס"ד

1. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב

לימא מתניתין דלא כסומכוס, דאי כסומכוס - האמר: ממון המוטל בספק - חולקין בלא שבועה. - ואלא מאי - רבנן, הא אמרי המוציא מחברו עליו הראיה! - האי מאי? אי אמרת בשלמא רבנן, התם דלא תפסי תרוייהו - אמרו רבנן המוציא מחברו עליו הראיה, הכא דתרוייהו תפסי - [פלגי] לה בשבועה. אלא אי אמרת סומכוס, השתא ומה התם דלא תפסי תרוייהו - חולקין בלא שבועה, הכא דתרוייהו תפסי לה - לא כל שכן? - אפילו תימא סומכוס; כי אמר סומכוס - שמא ושמא, אבל ברי וברי - לא אמר. ולרבה בר רב הונא, דאמר: אמר סומכוס אפילו ברי וברי, מאי איכא למימרי? - אפילו תימא סומכוס, כי אמר סומכוס - היכא דאיכא דררא דממונא, אבל היכא דליכא דררא דממונא - לא. ולא קל וחומר הוא! ומה התם דאיכא דררא דממונא למר, ואיכא דררא דממונא למר, ואיכא למימר כולה למר, ואיכא למימר כולה למר, אמר סומכוס: ממון המוטל בספק חולקין בלא שבועה. הכא, דליכא דררא דממונא, דאיכא למימר דתרוייהו היא - לא כל שכן? - אפילו תימא סומכוס, שבועה זו מדרבנן היא.

2. מיטב הארץ כלל ד

דעותיהם של חכמים החולקים זה על זה, עומדות בדרך כלל זו מול זו. כאשר אין הדבר כן - עלינו להעמיק בלשון חכמים ולעמוד על שורש הדבר.

איך היה צריך לכאורה לנסח את מחלוקת סומכוס ורבנן?

מה הקושי בביטוי ממון המוטל בספק? איך היה נכון לנסח את המקרה?

3. מהר"ם מלובלין מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב

גמי לימא מתני' דלא כסומכוס וכו'. מקשין התלמידים מאי פריך הא ע"כ צריך אתה לומר דמתני' אתיא דלא כסומכוס דקתני שנים אוחזין וכו' דדוקא שניהם מוחזקים אבל אם א' מוחזק בה הוי אידך המוציא מחברו ועליו להביא הראיה וכמו שפרש"י לעיל והיינו דלא כסומכוס דס"ל כל ממון המוטל בספק חולקין אפילו היכי דהאחד מוחזק במעות כמו בשור שנגח את הפרה ונמצא עוברת בצדה דאמר סומכוס חולקין אפי' להוציא מיד המזיק אבל אין זה קושיא דלא אמר סומכוס חולקין אלא התם דשור שחוט לפניך אבל במקום אחר אפילו סומכוס מודה היכא דהא' מוחזק דהוי אידך המוציא מחברו ועליו הראיה והכי איתא בהדיא לקמן דף ו' דקאמר ואי בעית אימא כדקתני דאתו לקמן כי תפסי לה חד מינייהו ואידך מסרך ביה סרוכי ואפי' לסומכוס וכו' (ועיין שם בפרש"י):

מה הקשו התלמידים ומה ענה המהר"ם?

לפי הני"ל, האם סומכוס מסכים לדין "המוציא מחברו עליו הראיה"?

4. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף לז עמוד ב

ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא, ספק אמר: אנא בר מיתנא הוא, ונכסי דידי הוא, ויבם אמר: את בראי דידי את, ולית לך ולא מידי בנכסי - הוי ממון המוטל בספק, וממון המוטל בספק - חולקין.

רש"י מסכת יבמות דף לז עמוד ב

ממון המוטל בספק - שאין זה מוחזק בזה יותר מזה דאם זה בן המת אין ליבם בהן כלום ואם בן היבם הוא אין לו בהן כלום הלכך אין כאן מוציא מחברו להטיל עליו הראיה.

האם רבנן מודים לדין "ממון המוטל בספק חולקין"?

מה א"כ המחלוקת ביניהם בסוגייתנו?

העזר במקורות הבאים:

5. אגרות ראי"ה א', אגרת פט'

והנה ההכרעה בין שיתוף הקנין, המעביר קו על כח הצדק של "שלי שלי ושלך שלך, ובין הגבלת זכויות כל יחיד ויחיד, זה אחד מהדברים הקשים שבעמקי המשפט. והנה על הדבר הנאבד באמת הכריעה תורה, שאחר היאוש כבר כח השיתוף גובר בו על כח היחוד, והשיקול האלקי הוזה בזה את כף המאזנים לצד הקומונא שגם בה נמצא גרעין טוב, ובלא יאוש נתן מקום להכריע על ידו את יתרון השימוש לטוב ולצדק בכח הרכוש.

הגדר מהו "יחוד הקניין" ומהו "שיתוף הקניין"?

מה מקורו של "שיתוף הקניין"? כיצד ניתן לומר שאין הממון שייך לבעליו?

העזר במקור הבא:

6. ספר הכוזרי מאמר ג אות יט

ומשל מי שהתפלל לצורך עצמו, כמשל מי שהשתדל לחזק את ביתו ולבו ולא רצה להכנס עם אנשי המדינה בהעורם על חזוק חומותם, הוא מוציא הרבה ועומד על הסכנה, ואשר יכנס במה שנכנסים בו הצבור, מוציא מעט ועומד בבטחה, כי מה שמקצר ממנו אחד משלימו אחר, ותקום המדינה בתכלית מה שיש ביכולת, ויהיו אנשיה מגיעים כלם אל ברכתה בהוצאה מועטת עם הדין וההסכמה. ועל כן קורא אפלטון מה שיוציא בצד התורה, חלק הכל, ובעוד שיתעלם היחיד מחלק הכל והוא שיש בו תקנת צבורו, אשר הוא חלק ממנו, וחשב כי יותירו לעצמו, הוא חוטא על הכל וחוטא לנפשו יותר, כי היחיד בכלל הצבור כאבר האחד בכלל הגוף. אלו היה מקפיד הזרוע על דמו כשהוצרך אל ההקזה, היה נפסד הגוף כולו ונפסד הזרוע בהפסדו. אך ראוי ליחיד לסבול הצער גם המות בצד תקנת הכל. והנחוץ ממה שיעיין עליו היחיד, הוא חלק הכל שיתנונו ולא יתעלם ממנו. ומפני שלא היה דבר שתשיגהו ההקשה, צוה בו הבורא **במעשרות והמתנות והקרבנות וזולת זה, והוא חלק הכל מהממונות.** אך מהמעשים, השבתות והמועדים והשמטות והיובלים וכיוצא בהם, ומהמאמרים, התפלות והברכות והתשבחות, ומהמדות, האהבה והיראה והשמחה.

כיצד ניתן להבחין את עומק מחלוקתם של סומכוס ורבנן עפ"י המקורות הנ"ל?

העזר במקורות הבאים:

7. תוספות מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב

היכא דאיכא דררא דממונא - פירוש שבלא טענותיהם יש ספק לבי"ד דיש לאחד תביעה על חבירו בלא טענותם כגון בשור שנגח את הפרה (ב"ק דף מו.) ומחליף פרה בחמור אחרי שהספק נולד מעצמו דין הוא שיחלוקו אפילו בלא שבועה.

8. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף לה עמוד א

מתני'. שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק, זה אומר שורך הזיק, וזה אומר לא כי, אלא בסלע לקה - המוציא מחבירו עליו הראיה.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף לה עמוד ב

גמ'. אמר רבי חייה בר אבא, [זאת אומרת:] חלוקים עליו חביריו על סומכוס, דאמר: ממון המוטל בספק חולקין.

תוספות מסכת בבא קמא דף לה עמוד ב

זאת אומרת חלוקים עליו חביריו על סומכוס - דוקא בכי האי גוונא פליג סומכוס שראוי להסתפק בדבר והיה (ב"מ דף ק. ושמ) דמחליף פרה בחמור והמוכר שפחתו וילדה בכל הנך בלא טענותם ראוי להסתפק לבי"ד אבל במקום שהספק בא ע"פ דבריהם לא פליג סומכוס דהרי למ"ד אמר סומכוס אפילו ברי וברי אטו אם אמר אדם לחבירו טלית זו שאתה לבוש שלי הוא מי אמר סומכוס חולקים ובשנים אוחזים בטלית אמר דאי אתו לקמן כי תפיס חד וחד מיסרך סרוכי דאפי' לסומכוס סרוכי לאו כלום הוא.

9. רמח"ל אדיר במרום עמוד קפ"ח

והענין, כי כל מה שמסתפקים בה, אינו שאפשר שלא יהיה. אלא אדרבה, הכל יש. אלא שעתה מאירים בדרך ספק, כמ"ש לך. ואחר כך יאירו בדרך ודאי, שכל הדברים יתפרשו בדרך קבע.